

Referat 2019

15 januari månadsmöte. "Mina 7 år i Bryssel"

På årets första månadsmöte den 15 januari fick vi en insiktsfull berättelse av *Rolf Fredriksson* på temat "Mina 7 år i Bryssel". Det var fullsatt i vår föreläsningssal! 134 medlemmar kom till detta mycket intressanta möte. Det är rekord för antalet på våra månadsmöten.

Rolf var SVT:s utrikeskorrespondent i Tyskland och i Östeuropa under 90-talet. Sedan följde två perioder som korrespondent i Bryssel, 1999–2002 och 2007–2010. Under denna tid kom han att möta många beslutsfattare i EU liksom de svenska ministrar som kom till EU:s ministermöten.

Rolf berättade att Göran Persson i början var lite ointresserad men att hans engagemang ökade. Både Tony Blair och Jaques Chirac blev Perssons vänner. Fredrik Reinfeldt visade ett starkt intresse för det europeiska samarbetet, men var försiktig i alla sina uttalanden. Han stod nära Angela Merkel. Stefan Löfven är väl förberedd och följer talepunkter. Också han står nära Angela Merkel, och detta var särskilt tydligt under flyktingkrisen 2015.

Margot Wallström var kommissionär i två perioder. Som miljökommissionär fick hon ett mycket bra rykte. Svårare – näst intill omöjligt – var uppdraget att som vice ordförande i Kommissionen verka för att EU skulle komma närmare folket.

Kungahuset var också på besök under Rolfs tid i Bryssel. Journalisterna blev ombedda att ställa frågor till kungen. Det väckte stor förvåning bland de belgiska journalisterna. I Belgien måste alla frågor till kungen först underställas regeringen.

Vi fick också en lektion i EU:s funktionssätt. En aspekt är Kommissionens, Parlamentets och Rådets formella roller i beslutsprocessen. Men det informella arbetet är kanske ännu viktigare. Parlamentarikerna och deras assistenter gör ett viktigt fotarbete. Det finns svenskar överallt i EU:s maskineri: som politiskt utsedda, som tjänstemän och som lobbyister. Inom EU:s administration finns ingen offentlighetsprincip. Det går således inte för journalister att begära ut material så som i Sverige. Men som journalist går det bra att arbeta ändå, för systemet läcker. Att ha ett bra kontaktnät blir därmed centralt. Det är också lätt för journalister att få kontakt med beslutsfattare.

Nu i tider då EU vacklar så ska man tänka på att EU är en framgångssaga och ett fredsprojekt. Trots Brexit, migrantkrisen, nationalismen i Polen och Ungern, så rullar ändå EU-maskineriet på.

Bland oss som lyssnade till Rolfs berättelse var många hans pensionerade kolleger på SVT. Också några pensionerade EU tjänstemän fanns där och delade med sig av boken om "Bryssel inifrån: EU- tjänstemän minns".

Inger Öhman

30 januari studiebesök. "Skönhet och kvalitet på Svenskt tenn"

En timme före öppningsdags för vanliga kunder släpptes ett tjugotal SPF:are in från kylan i de vackra lokalerna där Svenskt Tenn håller till.

Som vanligt när programansvarig Lillebil Björkman håller i trådarna hade vi fått en eminent guide, nämligen *Per Ahldén*. Per är intendent där, kanske en märklig titel för en butik, men Svenskt Tenn är mer än en butik. Det är en kulturinstitution på heminredningens område med eget arkiv. Merparten av personalen är kvinnlig. Per möttes första dagen på jobbet av följande replik från en kund: "Ah, en man på svenskt Tenn. Ni blir nog inte gammal här". Fast där fick kunden fel. Per har jobbat där i 18 år nu.

Vi började vårt besök med en god kopp te i *Tesalongen*. Den inrättades först 1911, men det hade varit en dröm hos grundaren *Estrid Ericson*, så vi kunde förnimma hennes gillande blick från ett foto i salongen. Per berättade om hur allt började. En driftig ung kvinna från Hjo, som hade lyckan att ha en förstående far som lät henne utbilda sig till teckningslärare, grundade redan som 30-åring 1923 Svenskt Tenn. De nuvarande lokalerna på Strandvägen har man haft sedan 1927. Till en början var det just tennkonst som salufördes. Snart nog blev det textilier och möbler samt andra inredningsdetaljer.

Estrid var inte bara duktig formgivare, hon förstod också att knyta till sig duktiga medarbetare. Hon säger själv blygsamt att hon inte var praktiskt lagd. Men om man lyckas att skapa en inrättning som Svenskt Tenn, som snabbt vann erkännande, så är det rätt att räkna henne som en av Sveriges första kvinnliga entreprenörer. Ett mått på hur snabbt företaget slog igenom var att det blev Kungl. Hovleverantör redan 1928, en utnämning som man behållit sedan dess. Viktigt för Svenskt Tenn är att gynna svenskt hantverk. Det mesta av de egna produkter man säljer är tillverkade i Sverige. F.n. måste man dock trycka sina tyger i England, men man hoppas kunna ta hem även det. Hela 80 % av sortimentet är egen design.

År 1932 inleder Estrid sitt samarbete med den österrikiska arkitekten och formgivaren *Josef Frank*. Han var av judisk börd, och den tilltagande antisemitismen tvingade honom att gå i landsflykt. Eftersom han var gift med en svenska var det naturligt att bosätta sig i Sverige. Samarbetet med Frank varade livet ut, även om paret Frank var bosatt i New York under

kriget, med tanke på den osäkra situationen för judar i Sverige då med grannländerna Danmark och Norge ockuperade av Nazi-Tyskland.

Samarbetet gick ut på att Frank ritade möblerna och textilierna, och Estrid hade öga för att exponera dem, eller som journalisten Eva von Zweigbergk formulerade saken: "Han gjorde allt hon bad om, hon uppskattade allt han gjorde". Skönhet och kvalitet var deras ledord. De hade som inredningsfilosofi att man gott kunde blanda gammal och nytt, och gärna skulle blanda mönster. Minst tre mönster skulle det vara i ett rum, tyckte de. Men väggarna skall vara vita, om det är ett rum där man ofta vistas.

Svenskt Tenn är berömt för sina vackra dukningar. Här kan man komma ihåg Estrids råd: låga vaser så man ser sina medgäster, men höga ljus så att alla blir vackert belysta.

När Estrid var 50 år gammal förvånade hon alla med att gifta sig, praktiskt nog med en man med samman efternamn, dock måste hon byta ett K mot ett C. Maken hade hon mött på en stormig resa över Atlanten. Han var kapten ombord och hon var VIP-passagerare, som förstås fick plats vid kaptensbordet.

Efter föreläsningen gick vi ut i butiken och beundrade allt, bl.a. "Nationalmuseiskåpet", "wellpappskåpet", den lilla vackra syltkrukan i tenn, vasen "Ekollon", tyger som Estrids "Elefant", Franks "Primavera", "Butterfly", "Manhattan", för att bara nämna några.

Vi kan vara stolta över att ha denna unika inrättning i vår stad. Det känns också tryggt att Svenskt Tenn i dag ägs av en stiftelse med det uttalade målet att företaget ska leva för evigt. Allt överskott som verksamheten genererar går till forskning inom bland annat ekologisk hållbarhet, miljövård, genetik, biomedicin och läkemedel.

Birgitta Agazzi

12 februari frågesport

Årets första frågesport ägde rum den 12 februari. Fyra lag kämpade tappert på temat 1700-talet.

Alla klarade frågan om vad det var för betydelsefull förordning som antogs 1766 i Sverige och som är den första i sitt slag. Vad våra första politiska partier hette visste man också. Citatet från Anna-Maria Lenngren "Jag minns den ljuva tiden" kändes också igen. Knepigare var frågan varför Svenska Akademien har just 18 ledamöter och vad Ulricehamn hette innan staden bytte namn 1741.

Som vanligt serverades smittor, kaka och kaffe samt vin för den så ville.

Eftersom det var färre deltagare än vanligt uttryckte vi ledare tanken att intresset för frågesport är i dalande i föreningen. Det ville deltagarna inte acceptera. Flera påtog sig rollen att bli ambassadörer för frågesporten. Det låter utmärkt! Man kan inte få bättre reklam än så.

Birgitta Agazzi och Inga-Lisa Sellvall

19 februari årsmöte. "Från sluss till sluss på franska kanaler"

Efter årsmötet fick vi lyssna till ett trevligt föredrag av Catharina Grünbaum, fint illustrerat med Tommy Grünbaums vackra foton.

Paret Grünbaum har under åren 2004–2011 färdats med sin motorbåt "Vanadis" på olika delar av kanalerna i Frankrike. Upplevelserna finns också publicerade i boken med samma namn som rubriken på föredraget.

De började sin tur i Stockholm för vidare färd genom Tyskland, Holland, Belgien och Frankrike, där båten sedan låg i vinterhamn.

Kanalsystemet genom Europa är för många en transportsträcka till Medelhavet. Det finns dock också ett intensivt kanalliv med många olika typer av båtar, från stora lastpråmar till små motorbåtar. Många är bosatta på sina båtar. Kanalerna går genom ett varierat landskap med små och stora städer, små idylliska byar och en öde landsbygd. Det kan alltså ibland vara ganska långt mellan de pittoreska restaurangerna.

Vi fick höra om många fina upplevelser från möten med naturen, byarna och inte minst Paris från vattnet. Antalet slussar är många. Catharina och Tommy hade säkert passerat 1000 slussar på alla turerna och som högst var de 380 m över havet. Många slussar fick de själva hantera, men det fanns också slussvakter, som man noga måste lyssna på och följa anvisningarna från, annars kunde det bli sämre service.

Det blev mycket trevligt umgänge med andra båtfarare. Man hade också ofta svenska vänner som passagerare från och till, som fick hjälpa till som gästar och kockar.

Catharina betonade att det gäller att ta sig tid för att få den fina upplevelsen av kanallivet. Man får inte bara fara på kanalerna efter tidtabell. Om man en gång fått smak på detta liv, så vill man gärna fortsätta enligt Catharina och Tommy.

Jag kan tänka mig att det båtfolk som lyssnade på föredraget nog blev lockade och inspirerade av ett trevligt föredrag om båtlivet på franska kanaler.

Anders Rickardsson

6 mars studiebesök. Stockholms stadsbibliotek

En kylig marsdag samlades 25 SPF:are utanför Stadsbiblioteket vid Odenplan.

Vår guide *Eva Larsson*, byggnadsantikvarie, visade och berättade med stor entusiasm om bibliotekets tillblivelse och verksamhet.

Arkitekt Gunnar Asplund ritade biblioteket med interiörer och omgivande park. Fortfarande finns några originalmöbler, lampor och andra inredningsdetaljer kvar. Biblioteket invigdes 1928 av prins Eugen. Privata donationer hjälpte till att förverkliga den stora uppgiften att förena flera små folkbibliotek till ett stadsbibliotek. Idag finns där drygt 400.000 böcker. Man räknar med cirka 2.500 besökare per dag.

Huset är byggt i tjugotalsskandinavism med funktionella drag, som kuban som omsluter cylindern. Den 24 meter höga, med en diameter på 26 meter rotundan (cylindern) i mitten, omges av fyra rektangulära byggnader, som är hopkopplade. Innanför huvudentrén portal är hallen hög, smal, mörk och leder upp till ljuset inne i biblioteket. Väggarna är svarta med en tunn relief med motiv från Iliaden av skulptör Ivar Johnsson. Portalerna som omger ingången på insidan har dubbla meanderslingor. Det finns drag av fornegyptisk arkitektur och en känsla av tempel infinner sig. Tidigare satt dörrhandtag föreställande Adam och Eva, av Nils Sjögren, på dörrarna. De kan numera ses i en monter vid entrén mot Odengatan.

Rotundan är bibliotekets cirkelformade centrala bokhall, med cirka 40.000 skönlitterära böcker. Gråvita väggar med fönster längst upp ger ljus och en känsla av himmel med moln. Utanför rotundan finns salar för studier och lån av facklitteratur. I sal nummer två kan man njuta av ett vackert fönster med utsikt över parken samt väggmålningar av Hilding Linnqvist. Där finns också en sevärd dricksfontän med en fyrarmad krigare i mässing av Nils Sjögren.

I sal fyra rådde absolut tystnad. Vi besökare tassade på rad genom rummet för att inte störa flitiga studenter vid borden. I fonden såg vi en stor bildvävnad kallad "Svenska sjömän i främmande hamn". Hilding Linnqvist stod för motivet.

Besöket avslutades på barnavdelningen. Takmålningen i första rummet visar stjärnhimlen som den såg ut kl. 20 den 22 september 1855, Gunnar Asplunds födelsedag. Konstnär Richard Berg. Sagorummet var magiskt med en stor väggmålning av Nils Dardel, föreställande bl.a. John Blund.

Vår guide, som för övrigt också visade Skogskyrkogården för ett par år sedan, avtackades. Besöket gav mersmak, och jag ska nog smyga in i sal fyra igen och beskåda bildvävnaden.

Saga Lönn

19 mars månadsmöte. Polisen och kungen

En extra programpunkt på månadsmötet i mars var en informationspunkt om hur vi som är äldre ska skydda oss mot brott. Efter detta berättade journalisten och författaren Barbro Hultman om sina 45 år med kungen.

En extra programpunkt på månadsmötet i mars var alltså en informationspunkt om hur vi som är äldre ska skydda oss mot brott. Vi hade bjudit in Östermalmspolisen *Julia Larsson* för att informera oss om dessa frågor. Bedrägerier via falska telefonsamtal har på senare tid ökat kraftigt.

Många har förlorat pengar genom att lämna ut kortuppgifter och koder för att logga in på banken. Här är det bestämda rådet: Lämna aldrig ut kortuppgifter och koder vid telefonsamtal! Banken ber aldrig om detta per telefon. Är du osäker, så lägg på luren! Det är ofta kriminella nätverk med s.k. penningmålvakter som är ligger bakom. Brotten kan vara svåra att utreda, och det är ofta svårt att komma åt huvudmännen. Denna form av bedrägerier kallas för vishing. Inbrotten har dock inte ökat på senare tid. Julia Larsson uppmanade till en allmän försiktighet. Brott ska alltid anmälas, ring 114 14 (men där är det ofta svårt att komma fram) eller 112 om du märker att stölden sker. Hon uppmanade också till grannsamverkan mot brott.

Så var det dags för dagens egentliga föredrag. "Mina 45 år med kungen". Föredragshållare var journalisten och författaren *Barbro Hultman*, som bl.a. på Veckojournalen under många år följde kungafamiljen och monarkins utveckling. Barbro var också den första kvinnan på SVT-sporten. Under åren 1997–2007 var Barbro anställd vid hovets press- och informationsavdelning.

Hon har skrivit boken "Sommarlottet", om Sollidens slott på Öland. Det blev en av kungen mycket uppskattad bok. Hon har alltså i flera år arbetat nära kungafamiljen. Efter viss tvekan men också uppmuntrad av många skrev hon boken "I den kungliga kulissen". Boken skrevs efter förankring hos informationschefen. Barbro fick göra boken från grunden och på eget ansvar. Hon har inte fått några kommentarer i efterhand.

Barbro Hultman ställde frågan om hur det kommer att gå för monarkierna på sikt med tanke att folkets förtroende enligt hennes uppfattning minskat. Hon uppfattade en på senare år allt sämre öppenhet mot medierna från hovets sida. Hon nämnde också svårigheterna att komma in som journalist ("murvel") i verksamhet där så mycket sitter i väggarna. Om man inte förstod detta så kunde det bli svårt i umgänget med andra anställda.

Vi fick också höra om några mer direkta möten med kungen från trontillträdet till nutid. Det var en från början osäker och ensam ung man, som tillträdde som kung och som inte visst riktigt hur han skulle uppträda i möten med folket. Han har sedan utvecklats och levt upp till rollen som kung och rollen som Ers majestät.

Anders Rickardsson

2 april studiebesök. Pressbyrå – en nutidshistoria

Det är synd om de SPF:are som missade detta studiebesök på Pressbyråns museum. Det är så populärt att det är fulltecknat långt fram i tiden.

I väntan på att det skulle börja bjöds vi på kaffe. Två Pressbyrå-veteraner, *Hans Hallqvist* och *Folke Lundberg*, ledde oss till de anspråkslösa museilokalerna i källaren. De berättade att de snart skulle flytta till finare lokaler. Det är museet värt. Så tacksamma vi kan vara att en annan veteran, Tage Törnqvist, förstod att det var värt att samla på alla dokument, foton och annat. Tage hamnade för övrigt i Guinness rekordbok som världsmästare i tjänsteår – 75 år blev det sedan han börjat som 13-åring.

1800-talet var en expansiv tid i Sverige. Dagstidningarna fick ett genombrott och järnvägar anlades. Järnvägsstyrelsen tyckte att folk skulle göra något vettigt när de satt i väntsalarna, t.ex. läsa tidningar, men man ville inte gynna någon enskild tidningsägare. År 1906 bildades företaget Svenska Pressbyrå med syfte att sälja alla tidningar. Tidningskioskerna som byggdes i anslutning till stationerna var mycket påkostade, bl.a. fick arkitekten Ragnar Östberg rita kiosken till Sundsvalls central. Den står inte kvar där, men räddades till eftervärlden och kan nu beundras på Julita Gård.

Så kom Pressbyrå också på den fiffiga idén att sälja tidningar ombord på tåget. Det sköttes av tonårspojkar, som i kända uniformer släpade på den tunga tidningsväskan från kupé till kupé. På 1910-talet fick Pressbyrå tillstånd att också sälja choklad och tobak, men viktigt var att kioskerna hade öppet i stort dygnet runt (utom under högmässotid förstås), för tidningar skulle kunna köpas när som helst.

År 1932 ville många Stockholmstidningar få riksspridning, och det löste Pressbyrå med tidningstågen. Tidningarna lastades på vid Stockholms central och sorterades under resans gång och lämnades av station för station. Det här var man ensam om i Europa.

På 1950-talet var det dags för distribution med flyg. Först "bombades" tidningsbuntarna från låg höjd på åkrar och i kohagar. Bönderna tog i god tid in korna före bombningen. Sedan anlade många kommuner landningsplatser, och då brukade tidningsflyget ta med passagerare på återresan. Det var upphovet till Linjeflyg, 40 kr kostade en biljett oavsett sträcka.

Detta och mycket mer kunde våra guider Hasse och Folke på ett livfullt sätt berätta om. I korthet kan också nämnas att Pressbyrå startade en glassfabrik för att få hygieniskt förpackad glass, en vykortsfabrik för att svara på den enorma efterfrågan på vykort i mitten på 1900-talet och en piprensarfabrik samt inrättade godisautomater. År 1968 öppnade Pressbyrå den första "servicebutiken". Genom att man hade ett kiosksortiment förutom dagligvaror fick man dispens från den då gällande affärstidslagen. Det ville förstås andra butiksinnehavare också göra, så det innebar slutet för affärstidslagen 1972.

Så gick vi nöjda därifrån och fick en påse med fina broschyrer och en "glasscheck" att lösas in i närmsta Pressbyrå-kiosk (eller butik som man numera säger).

Det var ett studiebesök som också blev en mycket intressant historielektion om vår samtidshistoria och samhällsutvecklingen de senaste 100–150 åren.

Birgitta Agazzi

4 april musikfrågesport

Så var det dags för musikfrågesport igen!

Som vanligt delade vi upp oss i lag, försåg oss med läckra smörgåsar och kaffe eller vin för den som så ville. Första frågan var knepig. Det visade sig vara "Rosenkavaljeren". "Guantanamera" kände däremot många igen, men vad katten hette den som gjorde sången populär? Vi kände också förstås igen Ted Gärdestads "Jag vill ha min egen måne", men

hur många gånger var han med i Melodifestivalen? Och i vilken rockfilm var "Only you" med? Vilket år sjöng Frank Sinatra "Strangers in the night". Två deltagare kunde demonstrera både frågorna om menuett och polska.

Frågorna var många, och svaren blev inte alltid rätt. Men man kunde knipa några poäng om man sjöng med i "Save the last dance for me" och dansade. Vi avslutade med en applåd för frågesportledarna *Eva Malmros* och *Jurgen Wahlberg*.
Birgitta Agazzi

23 april månadsmöte. "Svenska Akademien i vardag och fest"

Vid månadsmötet den 23 april 2019 berättade *Odd Zschiedrich* om "Svenska Akademien i vardag och fest".

Odd har varit kanslichef vid Svenska Akademien och är numera ceremonimästare på Stockholms slott. Han hade haft intresse för Svenska Akademien sedan lång tid. År 1989 vann han frågetävlingen "Kvitt eller dubbelt" på just detta ämne. Hela 50.000 kr var prissumman då, och den vinsten investerade han klokt i pensionsfonder. Då var han lärare, men sadlade sedan om, och var bl.a. slottschef på Kalmar slott innan han fick jobbet på Svenska Akademien.

Det var Gustav III som instiftade Svenska Akademien 1786 för att "arbeta uppå Svenska Språkets renhet, styrka och höghet". Numera har akademien sina lokaler i Börshuset, som byggdes 1773–1778 av Stockholm borgerskap för börshandeln. Redan från början hade akademien sin årliga högtidssammankomst i börshuset i närvaro av Gustav III, annars höll man till på slottet. År 1913 bad Svenska Akademien att man skulle få köpa Börshuset av staden för 700.000 kr. Svaret blev nej. Året efter ingick staden ett hyresavtal som dagens styrande gnisslar tänder åt men knappast kan ändra: för engångssumman 500.000 kr fick akademien hyra lokalerna *för all framtid*, och det är förstås hyresvärden som står för reparationerna! Akademien betalar bara hyra för de lokaler i huset som har tillkommit efter 1914.

Odd var väl förtrogen med huset, för han bodde där i en liten lägenhet under flera år. Vi fick se många vackra bilder på rummen: ständige sekreterarens rum, sammanträdesrummet med de 18 stolarna och så den stora börssalen. I ständige sekreterarens rum finns en byst av Gustav III och under den står alltid blommor. Den ståtliga börssalen har 13 kristallkronor, och Odd minns hur det klirrade då kronorna rengjordes. Balkongen i stora börssalen är inte en balkong för kungligheter som många besökare tror. Den tillkom först på 1830-talet för musikerna, så att de skulle höras.

Den förste ständige sekreteraren var Nils von Rosenstein, och han var sekreterare i många år, från 1786–1824. Han lär ha blivit både döv och blind, så blev det en regel att ständige sekreteraren lämnar sitt uppdrag vid 70 års ålder. Enligt Odd så var nog Erik Axel Karlfeldt den bästa ständige sekreteraren, då han genomförde stora förbättringar av akademins arbete. Anders Österling är den ledamot som suttit längst – hela 62 år, och han var ständig sekreterare i 23 år.

Akademien ägnar sig förutom åt litteratur och Nobelpriset också åt svenska språket. Viktigt är utgivningen av den historiska ordboken, Svenska Akademiens ordbok, som trots att bokens första häfte kom ut 1893, ännu inte är riktigt klar, nu är man i slutet av bokstaven V. Men mest känd är nog Svenska Akademiens ordlista, som har kommit ut i 14 upplagor. Det har varit många stridigheter under årens lopp om stavning och böjning. Numera finns både ordboken och ordlistan gratis på nätet. Odd var en spirituell föredragshållare, och vi var nog många som tyckte att akademien kunde skatta sig lycklig över en sådan kanslichef. Han skulle också ha passat som ledamot, en som verkligen skulle kunna leva upp till valspråket "snille och smak".
Inger Öhman

16 maj studiebesök. Bonniers porträttsamling

En ljuvlig försommar dag tog ett 30-tal SPF:are chansen att bese porträttsamlingen på Nedre Manilla. Det var klokt, för den visas bara för grupper och inte så ofta.

Vår guide *Johan Rosell* berättade livfullt om samlingen av porträtt av författare utgivna på Bonniers förlag. Det finns så många tavlor att alla inte får plats att hänga uppe samtidigt på väggarna. Varje porträtt har sin historia, och tyvärr hann vi bara få en bråkdel oss till livs. Richard Berghs stora porträtt av Fröding hänger på hedersplatsen. Fröding var mycket motvillig till att bli avmålad. Bergh har målat honom när han sitter upp i sin sjuksäng med okammat hår och vildvuxet skägg och med brinnande blick. Ett mycket märkligt motivval. Fröding dog innan det var klart. Porträttet flankeras av två andra storheter, Strindberg och Heidenstam.

Selma Lagerlöf var däremot villig att posera, och Carl Larsson har gjort ett fint porträtt av henne, som hon gillade. Konstnären själv var dock inte nöjd, så tavlan är lite skissartad. En som inte gillade sitt porträtt var Pär Lagerkvist. Han tyckte att han såg dum ut med stirrande ögon. En som däremot verkligen var nöjd var Hjalmar Bergman, som avmålets åtskilliga kilon smärtare än i verkligheten. Det finns också porträtt av porträttörerna, bl.a. ett av Grünwald, som målade sitt självporträtt i fängelse. Det var vänner till honom som försåg honom med material och bättre mat. Inte mer än rätt, för Grünwald satt i fängelse för att han försvarat sig och sin hustru mot en person som uppträtt oförsämt och fällt antisemitiska kommentarer.

Det var förlagets grundare Karl Otto och hans hustru Lisen som la grunden till porträttsamlingen. De lät också bygga det pampiga huset i nationalromantisk stil med inredning starkt influerad av Ellen Key, som tillhörde den nära vänskretsen och som också tidvis bodde där. Många av dåtidens konstnärer tillhörde också vänskretsen, vilket återges på en av tavlorna.

Namnet på huset kommer från att tomten ligger på ett område där Spaniens ambassad tidigare låg, och det fick namnet Manilla efter huvudstaden på Filippinerna, som då var spansk koloni.

Fortfarande är Nedre Manilla i familjen Bonniers ägo, men i dag används det till representation.

Birgitta Agazzi

21 maj månadsmöte. "Potatisupproret 1917 och koloniträdgårdarna i Tanto"

Stella Fare, historiker och f.d. borgarråd i Stockholm, berättade om de svåra åren under första världskriget och om förändringarna kring förra sekelskiftet i Stockholm, på Södermalm och i synnerhet Tantoområdet på södra Södermalm. Ute i Europa 1917 pågick ett fruktansvärt krig. Det var gulaschbaronernas tid, personer som tjänade stora pengar på att leverera mat till centralmakternas arméer. I Sverige blev det svår livsmedelsbrist. Ransoneringar infördes, och i Stockholm köade man för sina matinköp. På Södermalm blev det bråk i maj 1917 då kvinnorna ville komma åt undagömd potatis i affärerna. Händelsen går under namnet "potatisupproret". Det var då som staden delade ut 10 kg sättpotatis och upplät bergskrevorna i Tanto till odling. Det som nu är prunkande koloniträdgårdar var från början nästan bara berg, och idoga odlare har släpat dit jord i 100 år.

På 1880-talet hade Albert Lindhagen tagit fram Södermalms stadsplan med en boulevard av fransk modell: Ringvägen. Denna avgränsade de södra delarna från de centrala och norra delarna av Södermalm. Därigenom kom området söder om Ringvägen att behålla sin gröna karaktär. Albert Lindhagens dotter Anna Lindhagen var ledamot i Stockholms stadsfullmäktige under krigsåren. Hon var drivande kraft i koloniträdgårdsrörelsens framväxt. Anna var också starkt intresserad av att bevara bebyggelsen på Södermalm, och det är henne vi har att tacka för att små röda husen finns kvar där. Hon kom att vara tongivande i Stockholms Skönhetsråd ända fram till sin död 1941.

Tanto är inte bara koloniträdgårdar. I Tantollunden fanns fram till 1961 en friluftsteater. Där spelades sommartid, bl.a. "Söderkåkar" med Julia Caesar.

Tillsammans med Stellas livfulla och historiskt insiktsfulla berättelse fick vi se ett stort antal bilder. Ett litet axplock: gulaschbaroner, ångspårvagnar, Eugens Janssons målningar från Södermalm, Vincent van Goghs "potatisätarna", ransoneringskort, Anna Lindhagens minnesmärke på Fjällgatan, kalkåkare i Tanto, Stellas kolonilott, Ekermanska malmgården, Söderkåkarens emblem.

Inger Öhman

27 augusti månadsmöte. "Medier förr, nu och framtiden"

Månadsmötet den 27 augusti drog rekordmånga medlemmar, då Christina Jutterström talade på temat "Medier förr, nu och framtiden".

Vi var 123 personer som mötte upp och fler får vi inte vara i lokalen. Christina gav en exposé över sitt långa liv som journalist – både i tidningsvärlden och på Sveriges Radio.

Hon var en av de första kvinnliga cheferna i den svenska medievärlden. Chefredaktör på Dagens Nyheter 1982–1995, på Expressen 1995–1996 och vd på Sveriges Radio 2001–2006. Hon har också arbetat på flera andra svenska tidningar. Ett av hennes mest intressanta jobb enligt henne själv hade hon som Svenska Dagbladets Afrikakorrespondent i Nairobi i slutet av 1970-talet. En av de första läromästarna var Herbert Söderström – en av dem som stod för "skjutjärnsjournalistiken". Han var en god läromästare, som alltid krävde saklighet, opartiskhet och god etik.

Tryckerikonsten på 1400-talet innebar en revolution för att sprida ett budskap till många. Med televisionen fick vi en andra revolution och det under en obegripligt kort tid. Sveriges Television startade trevande sina sändningar 1956. Tage Erlander trodde att folk hellre ha ville en Volvo Amazon än en TV-apparat. Men han fick inte rätt. Folk ville ha båda! Och det blev nya kanaler. Vid en tidpunkt fanns det totalt 120 stycken, de flesta reklamkanaler. Nu är det inte längre meningsfullt att räkna kanaler – helt andra spridningsformer har tillkommit och tagit över stora delar av nyhetsförmedlingen.

Journalistik via tidningar kommer att fortsätta, trodde Christina. Bonnierkoncernen köpte 28 landsortstidningar men inte för att lägga ner dem utan för att fortsätta verksamheten. Papperstidningar kommer nog att finnas kvar ännu ett tag, åtminstone 10–15 år, men spridningen av nyheter blir mest via nättidningar.

Termen "fake news", sa Christina, vill hon inte använda. Vad det handlar om är "medvetet osanna uppgifter". Det finns trollfabriker som fabricerar nyheter. Samtidigt uttryckte Christina en optimism: många unga väljare följde seriös nyhetsförmedling på nätet inför valet hösten 2018. Unga människor är bättre på källkritik än vi äldre.

Inger Öhman

11 september studiebesök. Drottningholms slottsteater

En septemberdag med dramatiskt omväxlande väder fick vi SPF:are en guidning runt på Drottningholms slottsteater.

Drottningholms slott byggdes som bostad för drottning Hedvig Eleonora på 1600-talet. Men det var den kulturellt intresserade drottning Lovisa Ulrika, Gustav III:s mor, som lät anlägga en teater där. Den första byggnaden från 1754 brann ned redan efter 8 år. År 1766 stod en ny teater på plats, och den står där än i dag.

Det är världens enda 1700-talsteater där man använder det ursprungliga scenmaskineriet. Guiden demonstrerade vindmaskinen och regnmaskinen. Men där finns också en åskmaskin, som utgörs av en låda där stora stenar rullar runt, en vågmaskin och mycket mer. De ursprungliga kulisserna är för ömtåliga att användas, så i stället har man gjort kopior. Det var under Gustav III:s tid som teatern hade sin storhetstid. Skådespelare och musiker från utlandet bjöds in och de bodde på teatern på sommaren tillsammans med sina familjer. Språket var inget problem – alla talade franska! Man spelade inte bara teater på scen utan det ordnades också ett slags riddarspel utomhus, som liknade moderna lajvspel. Hela slottspersonalen förväntas delta. Rester av drakkostymer från dessa spel har hittats.

Väggarna i teatersalongen är i trä men målade för att imitera marmor, och även pelarna är av trä. Och det är bra, för trä är bättre än sten rent akustiskt. Salongen är också föredömligt byggd, så man ser bra även från sista bänk. Salongen rymmer 454 platser.

Efter mordet på Gustav III stängdes teatern i princip. Den användes bara någon enstaka gång, och fick i stället fungera som magasin. Den stora sällskapssalongen blev sädes- och potatissupplag!

År 1921 kom litteraturhistorikern Agne Beijer och väckte teatern ur sin törnrosasömn. Allt fanns i stort sett kvar sedan 1700-talet. Då passade man också på att införa elektriskt ljus.

Förutom guiden Louise Bergs vackra 1700-talsklänning kunde vi också beundra flera fina kostymer, bl.a. den dyraste som hittills framställts, nämligen en handmålad sidenklänning från operan "Tom Jones" av Philidor, som kostat 30.000 kr.
Birgitta Agazzi

17 september månadsmöte "Fåglarnas kärleksliv och deras beteenden"

Månadsmötet den 17 september hade en rubrik, som nog fick en och annan medlem att fundera över vad mötet skulle komma att handla om.

Berättare var *Georg Högsander*, som på ett mycket insiktsfullt och trevligt sätt berättade om fåglarnas beteenden. Vi var nog många som denna eftermiddag fick lära oss mycket nytt om våra vanliga fåglar.

Det finns 350 arter i Sverige. Georgs fågelintresse började tidigt, men han är inte någon fågeliskådare som bara bockar av nya observationer. Han intresserar sig mera för hur fåglarna beter sig. Den nya tekniken med GPS och DNA har bidragit till mycket ny kunskap de senaste åren. Exempel på observationer är att vissa arter flyttat bara om miljön blir för tuff med hårda vintrar. De nu mildare vintrarna innebär att vissa arter stannar kvar i Sverige.

Man kan se tre huvudlinjer i hur man skaffar sig en partner. Det är honan som väljer, så hanen måste locka till sig honan. Det kan vara via sång (koltrasten), ett spel (orren) eller förmåga att passa in i ett kollektiv (stare och kaja). Tydliga och färgglada tecken i fjäderdräkten kan avgöra valet. I kollektiver gäller det dock att vara social.

Fåglarna på norra halvklotet har ett kortare liv, eftersom miljön för överlevnad här är tuffare. Här är det också i allmänhet hannarna som står för sången, medan honorna också kan sjunga på södra halvklotet. Vissa fågelarter är hotade av olika skäl. En fågel som nu är illa ute i Sverige är ejdern. Däremot finns det gott om svanar och skarvar. Den senare arten är ofta avskydd, så Georg har bildat en vänförening för skarven; än så länge med bara en medlem!

Knipan bygger bo i holkar eller hålrum, och flera knipor kan lägga sina ägg i samma bo. Den svartvita flugsnapparen lockar honorna med sång och val av bästa holk. Brushanen är en spelfågel med unik dräkt och avancerad parningsprocedur, som pågår i 14 dagar. Järnsparven är en art med annorlunda beteende. Honorna bygger boet och står för ruvningen. Göken lägger sina ägg i andra fåglars bon och lyckas få sina ägg att likna fosterföräldrarnas ägg. Talltitan har ett mycket varierat sätt att meddela sig. Man har lyckats urskilja 50 olika meddelandetyper.

Detta var några av de faktauppgifter som Georg delgav oss. Det blev alltså en mycket lärorik eftermiddag, där vi fick lyssna på ett trevligt föredrag.

Anders Rickardsson

24 september frågesport

Glädjande många deltog i frågesporten denna gång, hela 30 personer!

Det glädde oss ledare som varit oroliga över det ibland låga antalet deltagare tidigare. Som vanligt var stämningen god när man diskuterade sig fram till svar i lagen.

Bland frågorna kan nämnas "Vad innebar reformen laga skifte?", "Ett berömt rymdepos skrevs år 1956 och blev sedermera en opera. Vad heter den?", "Vem uppfann pacemakern?", "Voltaire har i roman beskrivit en jordbävning. Var ägde den rum?", "Vad mäter watt?". "För vilken uppfinning är Johan Petter Johansson mest känd?" Det övergripande temat var som många kanske kan se, teknik.

Som vanligt serverades snittar, kaka och kaffe samt vin för den som så ville.

Birgitta Agazzi och Inga-Lisa Sellvall

26 september studiebesök. SVT

Det var så många SPF:are som hade lockats av erbjudandet om visning av tv-huset att vi fick dela upp oss i tre gruppen. Och vi som kom kan vara glada att vi passade på, för senare i höst blir det inga visningar.

Det hus vi besökte, tv-huset, togs i bruk 1967–1969, alltså bara några få år efter det att radiohuset invigdes. Där hade även tv-verksamhet bedrivits, men 1969 infördes TV2, så det behövdes flera lokaler.

Efter hand har tv-huset byggts till, och på sin tid inhyste det Europas största studio. Vi fick se de väldiga studiorna, som mera påminner om fabriksbaser. Men med hjälp av dekor och rätt belysning kan man skapa såväl en interiör med en scen med stor publik som en intimare miljö, som t.ex. i "Babel" och "Skavlan". Just produktionen Skavlan utmärker sig särskilt för sin fina belysning, berättade guiden. Han berättade också att Ingmar Bergman på grund av sin bacillskräck krävde att få ha en egen husvagn i studion, när han regisserade tv-teater.

I den största studion finns faktiskt en bassäng. Den förekom i Jacob Dahlins underhållningsprogram "Caramba", men annars har den inte använts så ofta. Det händer att konkurrentkanalerna hyr in sig i dessa studior, bl.a. har TV4:s "Let's dance" spelats in där. Vi såg också en greenscreen. Det ser ut som en stor illgrön skärm. På den projiceras t.ex. en väderkarta och väderpresentatören står där och pekar på kartan utan att se den själv, fast vi tv-tittare gör det. Magiskt! Men det gäller att inte ha på sig gröna kläder för då syns inte dessa.

Det finns också en jättestor ateljé, där man tillverkar dekor, där snickras och målas. Tidigare fanns där också perukmakare hattmakare m.m. Roligast har man i ateljén när man tillverkar dekor till barnprogram, för då får fantasin blomma ut. Vi fick också titta in i kontrollrummet till nyheterna, dvs. vi såg det bakom glas. Särskilt nyhetsavdelningen är det viktigt att skydda, men hela huset är faktiskt ett skyddsobjekt, för det brukar vara ett av de främsta målen vid en fiende- eller terrorattack. Därför fick vi uppge personnummer inför vårt besök och vi fick förstås inte röra oss fritt i huset. Men vi var tacksamma för det vi fick se.

Birgitta Agazzi

10 oktober studiebesök. Judiska museet

Intresset från SPF-medlemmarna var så stort att vi fick dubblera visningen i det nyinvigda museet.

Judiska museet grundades på 1980-talet och drivs av en privat stiftelse. Det låg tidigare på Hälsingegatan, tills man för några år sen fick möjlighet att ta över de nuvarande lokalerna på Själagårdsgatan i Gamla stan. Ett slags hemkomst för museet, eftersom Stockholms första synagoga, i bruk mellan 1795 och 1870, hade funnits på platsen.

Museet fokuserar på den svensk-judiska historien, berättad genom föremål, bilder, dokument, brev och konst samt inte minst genom själva huset. Samlingen är intressant, men inte stor. Det mesta förvaras ännu i magasin. Detta uppvägdes dock mer än väl av guidernas många intressanta berättelser.

I lokalerna pågår ett antikvariskt arbete, där man bl.a. tar fram delar av de gamla dekorationsmåleriet. Under vårt besök arbetade en konservator med detta uppe på den vackra gamla kvinnoälktaren.

Den svensk-judiska historien tog sin början i slutet av 1700-talet, då de första församlingarna bildades. En viss judisk invandring hade förekommit i århundraden, men eftersom Sverige inte tillät judar eller katoliker att bilda egna församlingar, hade de judar som kom tidigare konverterat. Men 1781 hävde Gustav III förbudet mot "främmande trosutövning", och året därpå reglerades det i lag vad judar fick göra och hur de skulle leva i Sverige.

År 1795 kunde synagogan i Gamla stan inrättas. Församlingen byggde då om den gamla fastigheten, som tidigare var auktionskammare och har källarvalv från medeltiden. Fyra pelare i mitten av salen markerar platsen för läsning ur Toran. Där kan man i dag sitta parvis och diskutera tolkningen av texterna.

Församlingen var reformistisk, och i synagogan fanns både en orgel och en predikstol där man predikade på svenska. År 1870 flyttade församlingen till den då nyuppförda synagogan vid Berzelii park. Lokalerna på Själagårdsgatan togs över av Sjomanskyrkan, med Lina Sandell Berg som föreståndare. Tjugo år senare, 1890, flyttade polisen in. Nikolai polisstation, beskriven som "Sveriges vackraste polisstation", låg kvar på platsen till 1972. Predikstolen donerades till Historiska museet, där man beskrev dess ursprung som "okänd kyrka". Den står nu återigen på plats i den gamla gudstjänstlokalen.

I utställningen ingick både en gripande samling brev från tyska judar som ansökte om att få komma till Sverige före andra världskriget, och en dekorativ samling klädhängare från många, nu oftast nedlagda, konfektionsbutiker runtom i landet, vars ägare tillhört judiska församlingar.

Efter visningen var vi många som gick hem med nya insikter om judiskt liv och svensk historia, inte minst tack vare museets båda kunniga och trevliga guider.

Ingrid Markovits

15 oktober månadsmöte. "Europa i kris"

Henrik Brors, mångårig EU-reporter, inledde med att påminna om hur vi midsommarafton 2016 vaknade upp till nyheten att engelsmännen hade folkomröstat för utträde ur EU.

Tidigare hade man talat om *grexit*, alltså ett eventuellt utträde ur eurosamarbetet för Greklands del. (Så blev det inte.) Men med valet i Storbritannien 2016 myntades uttrycket *brexit* och med det följde även tankar om *swexit* (Sverige), *frexit* (Frankrike), *nexit* (Nederländerna). Så blev det inte. I stället är stödet för EU stort i många länder, och i Sverige är det mycket stort – 77 procent i senaste mätningen. Kanske är orsaken oron till följd av Trumps och Putins ageranden.

Redan på 1980- och 1990-talet bevakade Henrik EU-bygget. Nu är EU något annat än på den tiden. EU har hållit ihop genom flera kriser: i finanskrisen, i beslutet om sanktioner mot Ryssland, och man har varit enig i förhandlingarna om brexit. EU har blivit en ekonomisk stormakt och synlig i utrikespolitiken. Annat har man inte lyckats med, svårast har det varit att man inte kan enas om flyktingpolitiken. Inte heller har man lyckats tackla Ungerns och Polens inskränkningar i demokratiska rättigheter. För sanktioner enligt Artikel 7 i fördraget – den s.k. atombomben – krävs nämligen full enighet, och Ungern och Polen har lovat att blockera alla beslut mot den andre.

EU-parlamentet har över åren fått ett allt större inflytande. Sverige har 20 ledamöter, efter brexit blir det 21. Det är förvånande att de flesta av EU-ledamöterna är så okända i Sverige. Tomas Tobé har i parlamentet fått den mest framskjutna rollen av svenskarna, han blev vald till ordförande i kommittén för utveckling.

Henrik kryddade sin kunniga presentation med flera träffande bilder. Merkel och Macron i en kyss såg ut som från ett resonemangsäktenskap. Macron för en EU-vänlig politik och Merkel stöder i och för sig detta men är en försiktig ledare. Henrik har en blogg väl värd att följa om EU tillsammans med journalisten Ylva Elvis Nilsson: "Brors & Elvis om Europa". Någon riktig kris för EU målade inte Henrik upp. Man resonerar och förhandlar. Somt samverkar man om, annat inte.

Inger Öhman

5 november Seniordagen

Drygt 400 personer lockades till 2019 års Seniordag på Östermalms Föreningsråds lokaler på Valhallavägen för att under trivsamma former få information och kunskap om frågor som rör äldres vardag, speciellt i stadsdelen.

Arrangörer var de fyra SPF-föreningarna på Östermalm – Engelbrekt, Hedvig Eleonora, Gärdet-Djurgården och Karlaplan – i samarbete med Östermalms stadsdelsnämnd. Det var fritt inträde och var öppet för alla, så det var inte bara SPF:are som kom.

Sådana här seniordagar anordnas sedan några år ungefär vartannat år, och de fyra SPF-föreningarna hjälps åt att ordna programmet med en förening som turvis tar huvudansvaret. I år var det SPF Seniorerna Karlaplan.

Åtta utställare informerade i olika rum om sin verksamhet: Studieförbundet Vuxenskolan, Reseskaparna, Veteranpoolen, Östermalms sjukvårdsförening, gymmet Activage, Saktabutiken Fleminggatan, Väntjänsten Östermalm och Pensionärsrådet SPR. Två av dessa, Reseskaparna och Activage, tog också tillfället i akt och höll varsitt föredrag. I nedervåningen kunde man vederkvicka sig i serveringen.

Dagens föredragsprogram inleddes av stadsdelsnämndens ordförande *Andrea Hedin*. Hon berättade om de områden inom äldreomsorgen som nu prioriteras: att äldre i hemvården skall slippa möta nya ansikten hela tiden, bättre språkkunskaper och

bättre bemänskningar hos personalen, bättre måltider på äldreboenden. Viktigt var också ett tryggt mottagande hemma efter sjukhusvistelse.

Helen Tronstad, meteorolog på SVT och även SPF-medlem, berättade om sin långa resa till Thailand. Hon ville göra en så klimatvänlig resa som möjligt, helst bara tåg, i alla fall inte flyg. Via Finlandsbåten till Helsingfors tog hon sig till Moskva där hon kunde hoppa på den legendariska transsibiriska järnvägen till Peking. Så vidare till Mongoliet, Vietnam och Kambodja innan hon nådde Thailand. Så gjorde hon en avstickare till Australien, men dit måste hon åka båt. Här och var under den långa resan blev det buss och någon gång bil, men den enda gången hon flög var när hon tog sig tillbaka från Australien. Lite sorgset måste hon konstatera att inte ens tåg alltid var så miljövänligt, för även om tågen gick på el så drevs kraftverken med kol på många håll. Hon var inte ständigt på resande fot utan stannade till här och var. Mest udda upplevelse var kanske att dansa i en park i Peking med en entusiastisk kinesisk squaredansförening där. I drygt 5 månader var hon borta. Det hade förstås varit snabbare och billigare att flyga, men Helens resa var inte bara klimatvänligare utan även mer spännande. Imponerande var att Helen reste ensam, och hon skötte i stort sett alla bokningar själv.

Vi fick också lyssna till den "rockande ambassadören" som några kallar honom, Henrik Salander. Han var tidigare nedrustningsambassadör men har alltid haft ett musikintresse, speciellt för rock och pop. I tonåren bildade han ett framgångsrikt popband, The Hounds. Han berättade om 1960-talets musikrevolution, där The Beatles och Bob Dylan var portalfiguerna. De var nyskapande musiker och lyriker och obegripligt produktiva. Henrik levererade inte bara en musikföreläsning utan illustrerade den med sång och eget komp på gitarr. Åhörarna uppmuntrades att sjunga med och den gjorde många gärna – det var ju vår ungdoms musik vi återupplevde! De flesta satt kvar när vi egentligen skulle ha brutit upp för lunch. Ett gott betyg för en föreläsare.

Jonas Hallberg, känd från radio och tv, lade ut texten om sanning utifrån sin bok med titeln "Vad är sanning?" Den ställer 104 frågor, bl.a. Är självbiografier sanna? – Hur kan din sanning någonsin bli min? – Är det sant att man vet bättre när man blir äldre? – Behövs vita lögnen? – Är det sant att en bild säger mer än tusen ord?. Det finns ett kort svar och ett längre. Tänkvärda och välformulerade och förstås underhållande.

Henrik Ekman, naturfotograf, också känd från tv berättade om en klenod i vår stad, Nationalstadsparken, världens första nationalstadspark faktiskt. Och vi satt strax intill den, för Tessinparken är en av entréerna. Parken är över en mil lång från Ulriksdal i norr till Djurgården och Fjäderholmarna i söder. Det finns en getingmidja med mycket bebyggelse men där finns några gröna stråk, där rådjur och andra djur kan vandra. Fågellivet är rikt, och där kan man höra sånglärkan jubla i skyn och studera hur mörtan hoppar likt laxar vid Stora Skuggan. Men Henrik påminde oss om att vi alla måste vara vaksamma mot hot om att nagga denna unika miljö i kanterna.

När journalisten och publicisten *Amelia Adamo* anträdde scenen och framför sitt föredrag "Pension och passion" var salen knöpkfylld och stolarna räckte inte till, så många fick stå. Men det gjorde inget. Det var med smittsam entusiasm som Amelia berättade om sitt liv och sin syn på livet som senior. Hennes eget liv är en framgångssaga. Hon föddes utom äktenskap i Italien, men hennes mor tog sig till Sverige med den niomånader gamla dottern och lyckades få jobb som hembiträde och hade sin dotter hos sig. En bedrift i sig. Modern gifte sig senare med en italiensk invandrare. Familjen gick in för att bli svensk, men ibland blev det fel, som när modern skapade en adventsljusstake med 3 olikfärgade ljus! Pinsamt, tyckte den 10-åriga Amelia, som visste hur det skulle vara. Amelia var duktig och ambitiös, och blev framgångsrik journalist. Två gånger har hon fått stora journalistpriset. Hon inte bara ryckte upp Veckorevyn utan har också startat inte mindre än tre tidningar för kvinnor, Amelia, Tara och M-Magasin. Nu som plus 70 ("det nya 50") har hon slutligen erövrat ännu lite mer svenskhet genom att våga sig ut på vandringar i naturen, något som hon aldrig fick uppleva som barn. Skog och annan vild natur sågs som något farligt. Men hon bor bekvämt och äter gott på sina vandringar.

Birgitta Agazzi

7 november studiebesök. Konsten på KTH

En typisk gråmulen och råkall novemberdag fick 28 SPF:are bese konsten på KTH under ledning av den utmärkta guiden *Per-Anders Östling*.

Vi samlades vid vad som vanvördigt kallas "Millespottan", men som heter "Industribrunnen", alltså den imponerade och rikt utsmyckade fontänen som Milles utformat. Milles var en av de många konstnärer som engagerades av arkitekten Erik Lallerstedt när man i början av 1900-talet bestämde att bygga nya lokaler åt den tekniska skolan som etablerats redan 1827 och som låg inne i stan, först vid Hötorget och sedan vid Drottninggatan i Spökhusparken.

År 1917 stod bygget klart på Valhallavägen, ett område som då var rena landet. Andra konstnärer som bidragit är Axel Törneman, Georg Pauli, Tore Strindberg, Hilding Linnqvist och Ivar Johnsson. Överallt utomhus finns statyer och reliefer, ofta med symboler för de olika ämnesområdena för högskolan, och inomhus är det också rikt utsmyckat, bl.a. med målningar i nischer och tak. Vi fick se en takmålning som flyttats från en sal till en annan, genom att man huggit ut partier och sedan satt ihop de. Det lär vara den största muralmålning som någonsin flyttats.

Vi fick klättra upp många långa trappor upp i klocktornet och kunde från terrassen där njuta av en fantastisk utsikt. Vi kunde också läsa inskriptionen på klockans utsida. Gjutningen av klockan bekostades av professor Wollmar Fellenius som en gåva till högskolans 10-årsdag, 1927. Den ersatte den gipsklocka som man i brist på pengar hade satt upp vid invigningen. Längre upp i tornet fanns det rum där experimentella tv-sändningar pågick från 1954 till 1956.

Man kan bara gratulera alla de drygt 13.000 studenter och 3.000 anställda som dagligen får vistas i denna vackra miljö.
Birgitta Agazzi

14 november musikfrågesport

Så var det dags för höstens musikfrågesport. Den här gången hade *Eva Malmros* konstruerat en svarstalong i form av ett korsord. Beundransvärt, det inser alla som någon gång försökt konstruera ett korsord.

Jurgen Wahlberg rattade musikinslagen med säker hand. Så gott som alla genrer fanns med: klassisk musik, psalmer, jazz, rock, dansmusik.

Det blev ett ivrigt surrande i de olika lagen. Det är det roliga med att tävla i lag, ofta är det någon i laget som kan de övriga inte kan. Under tiden kunde vi förfriska oss med kaffe, te, vin, snittar och kakor.

Den inledande sången som var populär på båda sidor i andra världskriget kunde alla: det var ju *Lili Marlene*! Men det gällde att stava rätt när man skrev in ordet i korsordet, annars missleddes man i en annan fråga. Vem hade tonsatt den moderna psalm som spelades upp? Visst lät det som *Benny Andersson*? Knepig var det när en mindre känd sats ur en symfoni hördes. Men det var faktiskt *Beethovens nia*. Tur sedan att man hade några bokstäver när man skulle leta efter namnet *Andrea Bocelli* ur minnets innersta skrymslen. Det var han som framförde den vackra Panis Angelicus.

Tre lag låg till slut lika, så Eva och Jurgen måste ta till två utslagsfrågor innan vi fick en vinnare.
Birgitta Agazzi

14–17 november. Festlig och bonusrik operaresa till Tallinn

Det är alltid trevligt att resa i gott sällskap och extra kul när resan förgylls av bonusar.

Vi SPF:are från Östermalm, Norrmalm och Kungsholmen som reste med Germund till Tallinn 14–17 november fick se en fin föreställning av *La Traviata*. Scensättningen var helt traditionell. Det var inget krystat försök som ofta förekommer numera att förlägga handlingen till annan tid och plats, typiskt till nazitidens Berlin med trenchcoatar och uniformer. Tack för att vi slapp det! Scenografi och dräkter här var en fröjd för ögat. Sångarna var i världsklass. Och musiken är, som bekant, alldeles alldeles underbar.

Men redan dessförinnan hade vi hunnit med en rundtur i staden, och som extra bonus kunde vi besöka en märklig föreställning i *Helios Hall*, i en lokal som såg påver ut. Men det som visades var desto mer imponerande. Det var ett multikonstverk: målningar av Monet, van Gogh och Gustav Klimt projicerades på väggarna runt om i lokalen. Målningarna var animerade, och de flöt ut och in varandra, detaljer förstörades och krympte ihop. Allt ackompanjerat med vacker klassisk musik. Man kände sig andligen upplyft efteråt.

Dagen därpå fick vi en busstur till den lilla hamnorten *Viinistu*, 6 mil öster om Tallinn. Vår utmärkta lokala guide Kristina, som ledsagade oss under hela vår vistelse i Tallinn, berättade bl.a. att Viinistu på 1930-talet var utskeppshamn för sprit som smugglades till Finland och Sverige. Under sovejtiden fanns det en fiskfabrik där. När Estland blev fritt 1991 lades fabriksverksamheten ned, och i dag inhyser lokalerna ett konstmuseum. Och nu kom den andra bonusen på resan: vi fick glädjen att guidas av upphovsmannen bakom av detta museum, *Jaan Manitski*, som råkade befinna sig på plats. Det var fantastiskt att höra hur han skapat ett konstmuseum med enbart estnisk konst med egna medel. Men kanske än mer fantastiskt var det att höra hans livs historia. På omiskännlig Boråsdialekt berättade han att han inte ens fyllt två år när hans föräldrar flydde med honom från hembyn Viinistu till Finland 1943 när Sovjetmakten intog Estland. Senare tog sig familjen till Sverige, där Jaan på 1970-talet blev delägare i Polar Music. Han var duktig på penningplacering och kallades "Abbas ekonomichef".

När det började ljusna politiskt för Estland återvände han dit och gjorde betydelsefulla insatser för återuppbyggande av landet. Han blev utrikesminister och sedan chef för den myndighet som privatiserade statsegendom. Det var i samband med det som han köpte fiskfabriken i sin gamla hemby. Det han har åstadkommit där är inte "bara" ett konstmuseum utan ett kulturcentrum med hotell- och konferensanläggning. Vilken framgångssaga!

Han är en god representant för ett okuvligt litet land, som sveks av västmakterna efter andra världskriget, men som lyckades behålla sin egenart under sovjettiden, och snabbt bli ett välmående land på några få decennier.

Det var också trevligt att resan företogs med båt. Vi hade gott om tid att umgås på kvällen på ditresan och hemresan, med utmärkt god mat, och förstås en och annan drink i baren. Natten mellan fredag–lördag bodde vi på ett hotell mitt i stan på bekvämt promenadavstånd från operan. Resan gav mersmak. Vi ser fram emot nästa resa.

Birgitta Agazzi

19 november månadsmöte. Ingalill Mosanders lästips

Ingalill Mosander blev bokfrälst redan som liten flicka. I hemmet fanns inte många böcker, men hennes mamma förstod och tog med henne till biblioteket.

I Ingalill har skrivit många bokkrönikor i Aftonbladet och har i 20 år recenserat böcker i SVT:s Go'kväll. I september 2019 avslutade SVT samarbetet med henne. Ingalill berättade livfullt om allt rabalder som – till hennes stora förvåning – blev följden. Det var många tittare som ville ha kvar hennes boktips. SVT fick backa och har nu sagt att man bara "pausat" hennes recensioner.

Vi fick många fina boktips:

- **Tara Westover:** *Allt jag lärt mig*. En ofattbar berättelse om en ung kvinna som lämnar en fundamentalistisk mormonfamilj. Hon är begåvad, studerar med stipendium på Oxford och Harvard.
- **Martin Kylhammar:** *Ett hemligt liv*. Historien om den hemliga kärleken mellan Verner von Heidenstam och Kate Bang, baserad på brev och dagböcker som barnbarn funnit.
- **Ingrid Carlberg:** *Nobel. Den gåtfulle Alfred, hans värld och hans pris*. 600 sidor om Alfred Nobel. Ingrid Carlberg har grävt i hittills hemligstämplat material.
- **Silvia Avallone:** *Där livet är fullkomligt*. Om en 17-årig flicka i Bologna som blir med barn med en gangster. Fin berättelse som påminner om Ferrantes böcker från Neapel.
- **Johanna Frid:** *Nora eller Brinn Oslo brinn*. Autofiktiv roman om svartsjuka, mycket rolig, man skrattar.
- **Gunnar Bolin:** *Hovjuvelerarens barn*. En släktkrönika om en rysk hovjuvelerare och hans ättlingar. I huset i Båstad hittade man brev som skildrar en otrolig europeisk historia.
- **Rachel Kushner:** *The Mars Room*. En otäck berättelse från ett högriskfängelse i Kalifornien och en ung kvinna som dömts till livstidsstraff.
- **Magnus Montelius:** *Åtta månader*. En triller om utrikesministern som sexköpare och om kvinnan som blir pressekreterare. En roman om makt och vad som händer i kulisserna.
- **Sarah Vaughan:** *Efter skandalen*. En deckare om ministrar i den brittiska regeringen. Rättegångsdrama i metoo-anda.
- **John le Carré:** *En fri agent*. 88 år gammal skriver John le Carré en samhällskritisk triller om en brittisk agent på sitt sista uppdrag.
- **Ben MacEntyre:** *Spion och förrädare*. En sann spionhistoria om en man som blev KGB:s man i London men som också blev spion för England.
- **Ezra Jack:** *Den första snön*. En förtjusande historia om ett lite barn som möter sin första snö. För små barn.
- **Pija Lindenbaum:** *Vi måste till jobbet*. Om några barns lek som ibland blir våghalsig. En bilderbok för barn 3–6 år.
- **Martin Jern:** *Spökjägare*. En riktig läskig historia, sjukt underhållande. 9–12 år.
- **Lena Anderson:** *Maja tittar på naturen*. Maja upptäcker naturen, en björk behöver 400– 600 l vatten per dag, men hur kommer vattnet upp till toppen? Och många andra frågor. 3–6 år.
- **Elias & Agnes Våhlund:** *Handbok för superhjältar. Del 4*. Om flickan som blir supemobbad. Rekommenderas varmt. Från 7 år.
- **Arne Norlin:** *Här kommer alla motorljuden*. Halvan älskar motorljud. Man trycker på en knapp och får höra. 0–3 år.

Inger Öhman

10 december månadsmöte. "Brattssystemet 100 år – från motbok till fredagsmys"

Med sång och musik gav oss Jan Rudling och Kjell Lööv en underhållande exposé över svenskarnas alkoholvanor sedan 1700-talet och fram till idag.

De börjar med Gubben Noak. Gubben glömde inte att plantera vinet. Han var glad i ruset och gumman Noak tog inte bort kruset. På 1700-talet försökte "Hattarna" att minska alkoholdrickandet och föreslog att man skulle dricka öl i stället för brännvin. Men "Mössorna" stod emot. En duett fick vi höra om detta: "Afskedstagandet av det skadeliga Brennevinet".

Så småningom växer nykterhetsrörelsen fram. Nu var det inte tal om en måttlighetslinje utan nu gällde det total nykterhet. Om drickandets hemska följder för hustrur och barn fick vi höra, bl.a. genom det sorgliga skillingtrycket om lilla Ester, som dog till följd av faderns supande på krogen.

Så kom motboken 1919. Trots att det innebar restriktioner fick en man köpa ut hela 12 liter brännvin per kvartal! För kvinnor – ogifta, nota bene – var ransonen mindre. Giftna kvinnor fick ingen motbok alls, för de tänktes ju i så fall bara köpa ut åt sina män. År 1922 röstade man om ett totalförbud, inspirerade av USA och Finland. Det är enda gången man har haft skilda valsedlar för män och kvinnor. Majoriteten av männen röstade mot till förbud och majoriteten kvinnor för. Tillhoppa blev det ett nej till förbud. Emil Nordlander skrev massor av visor på sprittemat under dessa år och vi fick lyssna till några.

Gick man på restaurang, så måste man äta för att få sprit serverad. Maträtten som serverades var inte avsedd att ätas utan åkte ut och mellan kök och restaurangbordet. Det inspirerade också till visor, även en av Evert Taube. Men den 1 oktober 1955 var motbokens tids slut. Också om det skrevs det visor.

År 1965 blev det möjligt att köpa mellanöl i vanliga matbutiker, men den möjligheten tog slut 1977. Då skrevs det en visa om detta på melodin "Sorgerliga saker hända".

Svenskarna har med tiden blivit ett vindrickande folk. Och totalt går alkoholförbrukningen ner.

Jan och Kjell lockade oss som avslutning till allsång med en visa vars text de skrivit själva på melodin "Hvila vid denna källa".
Inger Öhman